

ТАРАС ФЕДОРОВИЧ: СПРОБА РЕКОНСТРУКЦІЇ ІСТОРИЧНОГО ОБРАЗУ, АБО КОЗАЦЬКА ДОЛЯ – НАЧЕ ГОЛЛІВУДСЬКИЙ СЦЕНАРІЙ

У статті реалізовано спробу якомога повніше, із залученням досі невідомих архівних документів, реконструювати життєвий шлях і діяльність гетьмана Війська Запорозького Тараса Федоровича. Вони розглянуті на перехрестях різних світів – українського, татарського, московського у буремному XVII ст. Стверджено непересічність долі цієї особистості та складність її оцінювання з погляду сучасності. Спростовано деякі усталені історіографічні міфи, що стосуються ролі Федоровича у козацькій війні 1630 р. в Україні.

Ключові слова: Тарас Федорович, козацька війна 1630 р., Військо Запорозьке, Річ Посполита, донське козацтво, Московське царство.

Постановка проблеми та її актуальність. Минуло 385 літ із часу козацького повстання 1630 р. – найуспішнішого збройного виступу Війська Запорозького проти Речі Посполитої перед Хмельниччиною. Однак ця «кругла» дата, на жаль, не здобула розголосу ані в суспільстві, ні в наукових колах. Водночас такий значний козацький виступ і постаті його керівників закономірно перебувають у гроні питань, вартих сучасного детального дослідження та осмислення.

Метою статті є комплексна реконструкція життя і діяльності Тараса Федоровича в історичних реаліях XVII ст. на базі як знаних, так і новознайдених джерельних матеріалів.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема реконструкції життєвого шляху видатного козацького ватажка досі не ставала предметом окремого дослідження. Деякі факти у зв'язку з аналізом певних масштабних історичних подій

Ковалець Тарас Романович, кандидат історичних наук, асистент кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, м. Чернівці.

© Ковалець Т.Р., 2016

(Смута, козацька війна 1630 р., активність запорожців у Московському царстві після 1638 р.) вивчалися українськими дослідниками Іваном Іванцовим [19], Олександром Бараном і Джорджем Гаєцьким [28] (окремої уваги заслуговує стаття цього історика, в якій простежується походження Тараса Федоровича [29]), Віталієм Щербаком [27], російськими вченими Русланом Скринніковим [23], Олександром Станіславським [24–25] і Борисом Флорею [26, 30].

Виклад основного матеріалу дослідження.

Не-Трясило. У сучасній українській та зарубіжній історіографії, не кажучи вже про підручники і науково-популярну літературу, ім'я Тараса Федоровича здебільшого асоціюється з прізвиськом/прізвиськом Трясило. За нашими спостереженнями, уперше антропонім «Трясило» з'явився у «Історії Русів» [8, с. 124–125]. Вірогідно, звідти його запозичив Т. Шевченко для «Тарасової ночі» (*«Обізвався Тарас Трясило / Віру рятовати, / Обізвався, орел сизий, / Та й дав ляхам знати!»*) [13, с. 45]. Чи не завдяки Кобзареві згодом це ймення стало настільки популярним, що навіть П. Чубинський у 1862 р., працюючи над піснею «Ще не вмерла Україна», використав його в деяких її версіях, згадуючи борців за волю України: *«Наливайко, Залізняка / И Тарас Трясило / Кличуть насъ изъ-за могилъ / На святее діло»* [12, с. 271].

Вживання прізвиська, зауважимо, не має обґрунтованих підстав – воно не зустрічається в жодному на сьогодні відомому історичному джерелі XVII ст., де йде мова про цього козацького воєначальника: там його найчастіше називають Тарасом Федоровичем або просто Тарасом, Чорним, іноді навіть Бутом. Про кожне прізвисько скажемо далі.

Хрещений татарин. Щодо етнічної приналежності Тараса Федоровича, то, на думку істориків Дж. Гаєцького та Віталія Щербака, заґрунтовану на солідній джерельній підпорі, він був татариним, «мурзою Хасаном», вихрещеним у православ'я під іменем Оврама Тараса, або ж вихідцем із родини «овруцьких ординських слуг, потім замкових зем'ян,

за якими визнано шляхетство» [29, р. 354–356; 27, с. 8]. Показачення татар, яке, згідно зі звичаями запорозького товариства, завжди вимагало зміни релігії, зустрічалося в XVI–XVII ст. дуже часто, тому випадок мурзи Хасана непоодиноким.

Аргументи на користь татарського походження майбутнього козацького гетьмана зустрічаються також у пізніших реляціях самих козаків. Так, 24 травня 1631 року запорожець Григорій Рубчинський, родом із міста Борзни, на допиті у севського воєводи С. Стрешнева під час опису минулорічного козацького виступу на Україні згадав також про командувача повстанців: «а гетьман у козаків Тарас Бут» [5, с. 109]. Респондент назвав Тараса так, вочевидь підбираючи синонім до слова «татарин», яких тоді часто називали «бутами»*. Розселення різних татарських орд на уламках Золотої Орди відбувалося вздовж південно-східних кордонів Речі Посполитої та Московського царства, тому важко визначити, із котрої орди етнічно походив Федорович – кримської, ногайської, казанської чи якоїсь іншої.

Початок кар’єри – Московське царство. Доля Тараса Федоровича до 1620 р. достеменно невідома. Існують, однак, вагомі підстави припускати, що майбутній гетьман починав свою кар’єру на Дону в першому десятилітті XVII ст., де прославився під іменем отамана Тараса Чорного. Перша згадка про нього датована січнем 1609 р., коли козаків із його станиці реквізували 70 рублів певної монастирської казни [24, с. 164]. Згодом Чорний згадується поміж отаманів Першого земського ополчення, де воював із листопада 1611-го до лютого 1612 р. [25, с. 107]. У червні 1613 р. Тарас Чорний перебував у Москві. 1 лютого 1614 р. він приїхав до Москви із сеунчем (донесенням) з Путивля, за що дістав півтора рублі нагороди. У цьому ж році певний час знаходився у м. Боровську, звідки був відправлений під Смоленськ.

*Про цей етнонім див. нашу окрему розвідку [20].

Весною – на початку червня 1616 р. Чорний зі своїм загоном перейшов на бік королевича Владислава, який тоді силою зброї намагався утвердитися на московському престолі. Цікаво, що отаман перебував при запорозькому війську Петра Конашевича-Сагайдачного [6, с. 305; 24, с. 164; 25, с. 107]. У грудні «велике руське козацьке військо» стало табором над Дніпром біля Дорогобужа. Очолював його Тарас Чорний, який за службу на початку 1617 р. зі своїми козаками був удостоєний з боку Владислава похвальної грамоти [25, с. 107].

1618 року, напевно, влітку, Чорний залишив службу в королевича, оскільки, за повідомленням царських уповноважених, у вересні він згадується в окремому козацькому війську отамана Караула Чермного. Діяло це військо вже саме по собі та вело переговори про повернення «під государеву руку». Чорний знову був серед вищого командування – він називається другим отаманом після Чермного [25, с. 110]. Ці козацькі загани опинилися між двох вогнів і тривалий час відступали перед військом Сагайдачного, остерігаючись московських підрозділів, однак більшість їх перейшла на бік царя і взяла участь в обороні Москви. Тараса Чорного, однак, між ними не було [25, с. 111–113].

Ім'я Федоровича надовго зникає з московських джерел і знову зустрічається аж навесні 1632 р. у відписці путивльських воевод про справи запорожців, гетьман яких «Тарас Чорний, що був на Запорожжі із черкасами, прийшов» в Україну [4, с. 350]. Безсумнівно, йдеться тут про Тараса Федоровича, саме Чорним цього ватажка у 1630-х – на початку 1640-х продовжують називати московські джерела [напр., 5, с. 159]. На думку Р. Скриннікова, Тарас Чорний із часів Смути і запорозький гетьман Тарас Чорний – це та сама постать [23, с. 246]. Таке припущення видається переконливим, якщо зважити, що Федорович постійно тримав міцні контакти з Доном, а у 1636 р. взагалі перебрався до Московського царства. Та повернемося до кінця другого десятиліття XVII ст.

Тридцятилітня війна. Завершення війни у Московщині призвело до того, що багатотисячні козацькі загони, яких Річ Посполита залишила без роботи, вирушили шукати воєнного хліба в Європу, де саме тривала Тридцятилітня війна. 20 липня 1620 р. папський нунцій у Венеції занотував, що «5000 козаків прийшли з-над Чорного моря, перетнули угорський кордон і стали на службу до цїсаря під керівництвом дуже відомого капітана Хасана Тараса». На думку О. Барана та Дж. Гаецького, йдеться саме про Тараса Федоровича [28, р. 73]. Цей контингент, вірогідно, взяв участь у битві на Білій Горі в листопаді того року, де війська австрійського імператора вщент розгромили чеських протестантів. Інших джерел, які б підтвердили або спростували перебування Федоровича на театрах Тридцятилітньої війни, досі не віднайдено.

Буремний Крим 1629 року. Конфлікт між представниками ханського роду Гіреїв наприкінці 1620-х років призвів до вибуху міжусобної війни у Кримському ханстві. Брати Шагін і Мехмед Гіреї тривалий час налагоджували дружні стосунки із Військом Запорозьким, спираючись на договір про взаємодопомогу, укладений ще на зламі 1624-1625 рр., і залучили запорожців до походу в Крим. За цих обставин у джерелах ім'я Тараса Федоровича виринає знову. Учасні в експедиції до Криму 1628 р. він вочевидь не взяв, а, можливо, навіть саботував підготовку офіційного старшого Михайла Дорошенка до цього походу [22, с. 46–47]. На вальному сеймі у Варшаві 1631 р. польний гетьман коронний Станіслав Конєцпольський у своїй доповіді подав деякі факти діяльності козацького ватажка у 1628–1629 рр., зокрема назвав козацького ватажка «нікчемним хлопом», що може вказувати на соціальне походження того, і стверджував, начебто Тарас після загибелі в Криму М. Дорошенка «неустанні чинив походи на море» [цит. за: 18, с. 71].

У березні–квітні 1629 р. за дозволом і спонуканням уряду Речі Посполитої почались приготування до чергового походу запорозького війська до Криму. Очолили козацтво

двоє ватажків – Тарас Федорович і Григорій Савич Чорний. Не обійшлося без козацьких бешкетів на волості: під час маршу до Криму у квітні–травні «Тарас козак» у змові з Сафарином Бельським, ігуменом монастиря св. Миколая Пустинного, зайняв добра Софії Данилевичівни, дружини руського воеводи, у Корсунському, Чигиринському і Криловському старостах, а також перевіз під містом Криловом [5, с. 88–89]. Численне, але погано організоване козацьке військо зазнало великих втрат у червневих боях під Перекопом, а Федорович разом із Чорним заявили про себе, за твердженням білоцерківського підстарости, як «невмілі» командувачі [7, с. 341].

Невдача кримського походу спричинила зміну гетьмана у нерестрових козаків: замість Федоровича ним став Левко (Леон, Левон, Лев) Іванович, однак гетьманував він недовго – останній лист за його підписом датований 1 грудня 1629 р. [11, с. 39]. Вірогідно, у січні 1630 р. раді запорожці знову довірили булаву Тарасові.

Козацька війна 1630 р. і Тарас Федорович: розвінчання міфів. Збройний виступ запорожців у 1630 р. був спричинений нагромадженням багатьох чинників. Вирішальними стали розташування С. Конецпольським на зиму у Подніпров'ї незаплаченого коронного війська після виснажливої війни в Інфлянтах (розлючені жовніри знущалися з випищиків, реєстровців, грабували маєтки шляхти і духовенства), а також угодницька політика щодо польського уряду офіційного старшого Війська Запорозького Г. Чорного і процвітаюча корупція серед старшини. Уже в березні – на початку квітня запорожці під проводом Тараса, розбивши коронні загоны під Корсунем, займають лівобережну і частину правобережної Наддніпрянщини.

Після виступу з Бару основних сил коронного війська козаки відступили до заздалегідь підготовлених позицій під Переяславом, де 7 травня почалася затяжна битва, що тривала більше місяця. Якщо досі С. Конецпольський у своїх звітах королеві постійно називав головою та призвідцем «ребелії» Федоровича [21, с. 199], то новознайдені джерела

подають доволі несподівану інформацію щодо зміни керівної ролі Т. Федоровича після початку Переяславської битви: як записав у своєму діаріушеві товариш з-під панцерної хоругви Анджей Костя-Збіроховський, 11 травня на раді «козаки Антона гетьманом обрали, а Тараса скинули» [2, арк. 24]. Це переобрання підтверджує також польний коронний гетьман у своїй реляції від 18 травня: «Тараса, того зрадника, зі старшинства деградували» [21, с. 200]. Також у фінальному документі Переяславської комісії польський командувач закидає Тарасові тільки підняття повстання та виведення війська на Україну [1, арк. 68]. Цікаво, що під час переговорів про мир С. Конєцпольський вимагав від козаків, щоб вони видали Федоровича, «який того всього бунту причиною був і на якого є достовірні докази, що проти Речі Посполитої зрадливі мав замисли, про що Військо Запорозьке не знало» [7, с. 346]. Які це могли бути «замисли», наразі залишається загадкою.

Важко пояснити настільки різку зміну симпатій запорожців. Можливо, це був невдалий для козаків атакувальний бій 3 травня над Дніпром після переправи польського війська, внаслідок якого повстанці втратили кількасот осіб і частину гармат [2, арк. 23], або ж програний наступний бій 8 травня, коли запорожці були вибиті зі своїх передніх шанців [2, арк. 24; 9, с. 29]. Залишається, однак, фактом те, що майже повна заслуга підсумкового успіху Запорозького Війська у цій битві належить новому гетьманові Антону Конашевичеві Буту, керівництво якого важко назвати номінальним – він сам неодноразово водив козацькі загани у бій, вів переговори із противником тощо [2, арк. 24; 7, с. 348].

Міф про «Тарасову ніч» * було розвінчано ще в 1997 р. публікацією українським істориком Юрієм Мициком реляції боїв під Переяславом авторства шляхтича Білецького, за якою козацький полковник «Коробка [...]

*Класичний його переказ навів, зокрема, український історик Володимир Голобуцький [14, с. 284].

на урочищі Стайки на переправі розбив двісті піхотинців і сто козаків князя Заславського, [...] переправившись на другий бік Дніпра, у той же день розгромив ротмістра Павловського з сотнею кіннотників. Цей був залишений тут для охорони переправи вище над Дніпром» [9, с. 30]. Така інформація підтверджується та доповнюється також у щоденнику А. Кості-Збіроховського (незабаром він зі своїм загonom виконував поховання загиблих): 2 червня «перед світанком хоругву [...] над Дніпром під Києвом [...], де гетьман переправлявся, на нічлігу козаки з острова [...] припливши, вщент розбили, тільки три чи чотири товариші та челядники втекли» [2, арк. 27].

Федорович і Військо Запорозьке у 1631–1635 рр.

Незлагодженість ситуації в Україні після війни 1630 р. навесні наступного року призводить до нової хвилі козацьких заворушень, найбільшим з яких виявилось повстання в Ніжині. Спроба загонів коронного війська увійти до міста зустріла рішучу відсіч. До Ніжина зібралося чимало козаків із десятків лівобережних містечок на чолі з полковником Іваном Баліловцем, які з березня по червень тримали тут оборону. Повстанці намагалися сконтактуватись із запорожцями для спільних дій проти поляків [5, с. 108, 110].

12 травня на допиті у путивльських воевод приїжджі українці Василь та Семен згадували, що посилав «із Запорозжя гетьман черкаський Тарас» до наддніпрянських міст універсали, закликаючи козаків (вірогідно, реєстрових) на нове повстання. Запорозжці вийшли на волость, однак на загальній раді в урочищі Маслів Став було вирішено не підтримувати виступ у Ніжині: як згадували респонденти, «із ради черкаси розїхалися всі по містах, а у зборі їх, черкас, ніде нема» [5, с. 107]. У такій ситуації Т. Федорович своїм листом змушений був відмовити повстанцям у допомозі [5, с. 110].

Для запорожців, очолюваних Тарасом, весна й літо минули у морських походах, постійних сутичках із татарами, що різко ускладнило стосунки між Річчю Посполитою і Блискучою Портою [3, с. 365–705, 736, 1264].

Переобраний на початку 1632 р. на Січі гетьманом Федорович разом із полковником Дацьком знову почали організовувати похід на море – збирати випициків та робити човни. За цих обставин офіційний старший реестру Іван Кулага-Петрижицький був змушений вирушити із реєстровим військом на Запорожжя [4, с. 346–351; 10, с. 17]. Головною метою він там загалом досягнув: човни були спалені, а старшина випициків залишила Запорожжя. На думку М. Антоновича, акція реєстровців виявилася доволі брутальною – Тараса навіть було вивезено на Україну у кайданах, а запорожці, зібравшись із силами, рушили на волость визволяти свого керівника і скинули Кулагу з гетьманства [16, с. 35]. Деяку іншу версію запропонував Михайло Грушевський: Федорович мирно домовився з реєстровими, добровільно вийшов в Україну, навіть забрав із собою якихось донських козаків (іще одна можлива прив'язка до його минулого на Дону) [18, с. 137].

Припущення Грушевського підтверджують наступні події: восени 1632 р. в Корсуні зібралася чергова загальна козацька рада, на яку прибули як реєстровці, так і запорожці. Контингент останніх на раді очолював гетьман Каленик Андрієвич, а Тарас згадувався вже серед «кращих людей», тобто реєстровців, як чигиринський полковник, булаву якого він, напевно, отримав від Кулаги-Петрижицького [5, с. 129].

1634 рік застає Федоровича на театрах Смоленської війни: у березні він привів гетьманові Тимошу Орендаренкові проти московитів під м. Угру «велике військо» [4, с. 595], а 10 квітня у битві із загонами московського війська Бунакова під селом Щелкановом на чолі кінноти запорожців атакував противника з тилу і розгромив його [28, р. 75]. Судячи з листа короля Владислава IV, принаймні після закінчення війни до кінця року Тарас знову гетьманував на Запорожжі [15, с. 82].

Січнева козацька рада 1635 р. в Каневі видалася бурхливою через боротьбу радикалів та лоялістів. Подробиці її розповіли у червні білгородським царським урядникам запорозькі козаки з Лубен Іван Шелюський з

товаришами: обговорюючи можливість свого переобрання, «попередній гетьман Тарас у раді казав всім козакам: як будете стояти за християнську віру проти ляхів, то я стану гетьманувати, а як не станете за християнську віру проти ляхів, то і я не буду гетьманом». Коли більшість зібраних відмовилася піднімати повстання, Федорович «гетьманство здав і двір свій спалив, і худобу побив, і бджоли подер, і пішов у поля», а потім «став із козаками на ріці Самарі» [цит. за: 19, с. 64].

Не знаходячи підтримки соратників, Тарас мав намір повернутися до Московського царства. Як писали в березні білгородські козаки, він начебто хотів з товаришами «поселитися по ріці Донцю» і служити цареві [цит. за: 26, с. 38]. У серпні, однак, зі зруйнуванням Іваном Сулимою фортеці Кодак вибухнуло нове козацьке повстання. Цей виступ, зважаючи на брак джерельних матеріалів, досі залишається «білою плямою» в історії Війська Запорозького першої пол. XVII ст.: так, окрім імені ватажка, дійшло ім'я тільки одного із шести полковників Сулими – Павла Бута. Ідентифікувати ще одного можливого керівника повстанців дають змогу свідчення колишнього реєстровця Лавріна Лепляя, який у вересні, розповідаючи про військові приготування на Україні проти бунтівників, згадував про збір реєстрового війська у Черкасах, «щоб попередні гетьмани козацькі Тарас Чорний і Сулима гармат у них не відбили» [5, с. 159]. У якому статусі Федорович перебував між повстанців і як зумів уникнути долі їх вождя – невідомо.

Знову в Московщині. Улітку 1636 р. Владислав IV у листі до С. Конєцпольського, «побоюючись якої зради» запорожців, повідомляв про підозріле прибуття «Тараса з певною кількістю козаків до Москви» [15, с. 199]. Вірогідно, тут мовиться про їх переселення, оскільки достеменно відомо, що він не взяв участі у повстанні під проводом Павла Бута 1637 р., перебуваючи поза Україною. Канцлер Великого князівства Литовського Альбрехт-Станіслав Радзивілл в інструкції від 14 грудня на сеймик повідомляв про ворожі замисли московитів, що мали бути реалізовані руками «Тараса, козака, який з кількома сотнями козаків наших до Москви втік, навмисне йому придавши козаків донських

кількість немало, до чого є доведені і правдиві перестороги» [14, с. 223]. Подібну інформацію знаходимо в королівській інструкції на сеймики від 23 січня 1638 р. [19, с. 65]. Про втілення цих планів у життя згадок у джерелах не збереглося.

Надалі свідчення про Тараса стають дедалі плутанішими. На початку 1641 р. це ім'я зустрічається в контексті участі частини колишніх підопічних, що переселились до Криму (де вже, напевно, і «побусурманились») у татарських походах на українські землі. Узимку 1642–1643 рр. отаман Тарас Чорний на чолі великого загону запорожців перебував на Донці і, як припускаємо, «розпробувавши государевого хліба», вів переговори з татарами під керівництвом Давлеткул аги Кривого про спільний похід на Московщину. У квітні він із відділом у півтори сотні козаків, «злучившись із бусурманами, з татарами», ходив «у повіт Козловський і під Чугуїв», де запорожці «табуни коней і стада худоби відігнали і з татарами поділили». Переміщення цього загону царські урядники відслідковували до серпня 1643 р. [30].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Доля Тараса Федоровича – непересічна, сповнена крутих поворотів, злетів і падінь (ідеальний сюжет для голлівудського сценарію) – тільки один фрагмент з історії Війська Запорозького. Однак, досліджуючи його, можна майже на дотик відчувати ритм епохи, життя української козаччини. Діяння гетьмана Тараса допомагають також краще зрозуміти чимало супутніх історичних подій – втечу Якова Остряниці до Московщини, співпрацю донців і запорожців під час «Азовського сидіння» тощо. На нашу думку, саме продовження архівних пошуків із часом допоможе заповнити багато прогалин у життєписі цієї людини, чимало моментів належно пояснити, відсіяти зайві штампи і розвінчати заскорузлі міфи, які досі тяжіють над історією Запорозького козацтва.

1. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника Національної академії наук України. Відділ рукописів (далі: ВР ЛНБ). – Ф. 5. Збірка рукописів, автографів, грамот і дипломів бібліотеки Національного інституту ім. Оссолінських у м. Львові. XV–XX ст. – Оп. 1. – Спр. 4589. Miscellanea z XVI i XVII w., 249 арк.

2. ВР ЛНБ. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 7913/1. Архів родини Костів-Збіроховських. Том X. «Diariusz od roku 1621, gdzie się bawił ja Andrzej Kościa... /herb/ pisany we Zbirohach roku 1631», 120 арк.
3. Biblioteka im. Książąt Czartoryskich w Krakowie. – Rkps 365. Akta kancelarii królewskiej 1630–1632 kanclerza Jakóba Zadzika. W. XVII, 1871 s.
4. Акты Московского государства, изданные Императорской академией наук / ред. Н. Попов. – СПб.: Типография Императорской академии наук, 1890. – Т. 1 : Разрядный приказ. Московский стол (1571–1634). – 1890. – XLIV, 766 с.
5. Воссоединение Украины с Россией. Документы и материалы / ред. П. Гудзенко и др. – М.: Изд-во Академии наук СССР, 1954. – Т. 1 : 1620–1647 годы. – 1954. – 587 с.
6. Документи російських архівів з історії українського козацтва / упоряд. Л. Войтович та ін. – Львів : Місіонер, 1998. – Т. 1 : Документи до історії запорозького козацтва 1613–1620 рр. – 443 с.
7. Джерела до історії України-Руси / ред. М. Грушевський. – Львів : Друкарня Наукового Товариства імені Шевченка, 1908. – Т. VIII. – Т. 1 : Матеріали до історії української козащини / упоряд. І. Крип'якевич. – 467 с.
8. Історія Русів / перекл. І. Драч. – К. : Веселка, 2003. – 366 с.
9. Мицик Ю. До історії повстання 1630 р. / Юрій Мицик // Пам'ять століть. – 1997. – № 4. – С. 28–31.
10. Мицик Ю. Листи Петрижицького-Кулаги / Юрій Мицик // Козацтво. – 1996. – Вип. 1. – С. 15–22.
11. Мицик Ю. Три документи до передісторії повстання Тараса Трясила / Юрій Мицик // До 90-річчя Катеринославської архівної комісії (1903-1916 рр.) : зб. ст. – Дніпропетровськ, 1993. – С. 34–39.
12. Чубинський П. Ще не вмерла Україна / Павло Чубинський // Мета : журнал. – Львів, 1863. – № 4. – С. 271–272.
13. Шевченко Т. Тарасова ніч / Тарас Шевченко // Шевченко Т. Твори : в 5 тт. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 1. – С. 44–47.
14. Grabowski M., Przeździecki A. Zródła do dziejów polskich / Michał Grabowski, Alexander Przeździecki. – Т. 1. – Wilno : Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1843. – 286 s.
15. Władysława IV krola polskiego, wielkiego księcia litewskiego etc. listy / zebrał A. Grabowski. – Kraków : Drukiem Stanisława Gieszkowskiego, 1845. – 208 s.

16. *Антонович М.* Переяславська кампанія 1630 р. / Михайло Антонович. – Прага : Укр. іст. філол. т-во в Празі, 1944. – 39 с.
17. *Голобуцький В.* Запорозьке козацтво / Володимир Голобуцький. – К. : Вища школа, 1994. – 539 с.
18. *Грушевський М.* Історія України-Руси / Михайло Грушевський. – Нью-Йорк : Книгоспілка, 1956. – Т. 8. – Ч. 1 : Роки 1626–1650. – 314 с.
19. *Іванцов І.* Повстання українського народу проти шляхетської Польщі 1635–1638 рр. / Іван Іванцов. – К. : Академперіодика, 2002. – 289 с.
20. *Ковалець Т.* Козак-бут – хто він такий? До питання про етнічний склад Війська Запорозького у першій половині XVII ст. / Тарас Ковалець // Південь України : етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри : зб. наук. праць IV Міжнар. наук. конф, 26–27 квіт. 2013 р., м. Одеса. – Одеса : ВМВ, 2013. – С. 116–120.
21. *Ковалець Т.* Повстання 1630 р. в Україні за ново-знайденими польськими реляціями : Публікація джерел / Тарас Ковалець // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету / ред. Ф. Турченко. – Запоріжжя, 2014. – Вип. 41. – С. 197–203.
22. *Рудницький С.* Українські козаки в 1625–30 рр. / Стефан Рудницький // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. – Львів, 1899. – Т. 31–32. – С. 1–76.
23. *Скрынников Р.* Минин и Пожарский : Хроника Смутного времени / Руслан Скрынников. – М.: Молодая гвардия, 1981. – 352 с.
24. *Станиславский А.* Гражданская война в России XVII в. : Казачество на переломе истории / Александр Станиславский. – М. : Мысль, 1990. – 270 с.
25. *Станиславский А.* Казацкое движение 1615-1618 годов / Александр Станиславский // Вопросы истории. – 1980. – № 1. – С. 104–116.
26. *Флоря Б.* Отношение украинского казачества к Речи Посполитой во время казацких восстаний 20-30-х годов XVII века и на начальном этапе народно-освободительной войны / Борис Флоря // Славяноведение. – 2002. – № 2. – С. 36–51.
27. *Щербак В.* Козацька верхівка другої половини XVI – середини XVII ст. / Віталій Щербак // Український історичний журнал. – 1997. – № 5. – С. 3–12.
28. *Baran A., Gajecki G.* The Cossacks in the Thirty years War / Alexander Baran, George Gajecky. – Rome : PP. Basiliani, 1983. – Vol. 2 : 1625–1648. – 126 p.

29. *Gajecy G.* The origin of Taras Triasylo / George Gajecy // Harvard Ukrainian studies. – Vol. 5. – № 3. – Cambridge, Massachusetts : Harvard University Printing Office, 1981. – P. 354–357.
30. *Флоря Б.* Запорожское казачество и Крым перед восстанием Хмельницкого [Электронный ресурс] / Борис Флоря // Вольная Станица [Сайт]. – Режим доступа: <http://fstanitsa.ru/zolotoi-vek/bnflorya-zaporozhskoe-казачество-i-крым-pered-восстанием-khmelnitskogo>. – Назва з екрана.

Надійшла до редколегії 28.02.2016 р.

Рецензент: *Ю.В. Бураков*, кандидат історичних наук, доцент, провідний науковий співробітник Наукового центру Сухопутних військ, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

Ковалец Т.Р.

ТАРАС ФЕДОРОВИЧ: ПОПЫТКА РЕКОНСТРУКЦИИ ИСТОРИЧЕСКОГО ОБРАЗА, ИЛИ КАЗАЦКАЯ СУДЬБА – КАК ГОЛЛИВУДСКИЙ СЦЕНАРИЙ

В статье реализовано попытку как можно полнее, с привлечением неизвестных ранее архивных документов, реконструировать жизненный путь и деятельность гетмана Войска Запорожского Тараса Федоровича. Они рассмотрены на перекрестках разных миров – украинского, татарского, московского в бурном XVII в. Утверждено незаурядность судьбы этой личности и сложность её оценки с точки зрения современности. Опровергнуто некоторые устоявшиеся историографические мифы, касающиеся роли Федоровича в казацкой войне 1630 г. в Украине.

Ключевые слова: Тарас Федорович, казацкая война 1630 г., Войско Запорожское, Речь Посполитая, донское казачество, Московское царство.

Kovalets T.

TARAS FEDOROVYCH: AN ATTEMPT OF HISTORICAL FIGURE'S RECONSTRUCTION, OR THE COSSACK FATE AS HOLLYWOOD SCRIPT

In the article an attempt to reconstruct on the base of well-known and new-found archive documents as fully as possible the life path of Hetman of Zaporozhian Host Taras Fedorovych is realised. It was made on the crossroads of the different worlds – Ukrainian, Tatar and Moscowian in rough XVII c. The originality of this person's fate and the difficulty to evaluate it from the point of view of modernity was approved. Some established historiographical myths regarding of the Fedorovych's role in the Cossack war in 1630 in Ukraine were refuted.

Key words: Taras Fedorovych, the Cossack war in 1630, Zaporozhian Host, The Commonwealth of Poland and Lithuania, Don Cossacks, Moscowian tsarship.